

KRETINGOS RAJONO
GARBĖS PILIEČIAI
KRETINGOS KRAŠTO ISTORIJOJE

Danutė Dunauskaitė

KRETINGOS MUZIEJUS

2007 m.

TURINYS

Jurgis Račkauskas „Tarp dviejų minijos vingių“ _____2

**Laima Grigaitienė „Į žemaitijos tautodailę įaudusi
savo gyvenimą“ _____9**

**Nijolė Elijošaitienė „Laiko saujoje laikanti savo
likimą“ _____15**

**Rimantas Kviklys „Savo gyvenimą pašventęs Lietuvos
miškams“ _____21**

Janina Rapalienė „Menas tarnauti žmogui“ _____27

Jurgis Račkauskas

TARP DVIEJŲ MINIJOS VINGIŲ

Pokalbiui su mokytoju, dailininku, mūsų krašto šviesuoliu Jurgiu Račkausku susėdome jo namuose vėlyvą 2007 m. rudens popietę. Sutiko jis tada mus prie savo namų slenksčio su šypsena veide, šviesių akių žvilgsniu, kaip visada pasitempęs. Tą akimirką, rodos, negalavimai ir ligos pasiliko už sandariai uždarytų, pašaliečio akiai nematomų sielos durų. Nerimą dėl vyro ir tėčio sveikatos išdavė žmonos Marijos ir dukters Jūratės akys.

Tada jaučiai įsitaisius tarp paveikslų, knygų ir gėlių mus nešė prisiminimų tėkmė. Ji kalbėjo apie kuklaus žmogaus didįjį pašaukimą, apie ilgą gyvenimo kelią, kuriuo per gruodą vingiuotais Žemaitijos keliais nuo Minijos vingio iš gimtųjų Šložių į pasaulio kraštą išvedė jaunystės ieškojimai. Žmogaus kelias baigėsi ant skardingo tos pačios upės kranto, o pasaulis, kurio ieškojo, sutilpo į miestelį, kuris vadinosi Kartena, ir jo žmones.

Kalbėdamas apie savo gyvenimo upę Jurgis Račkauskas džiaugėsi, jog niekada nuo jos ir nenutolo: „Mano gimtuosius namus Šložių kaime, Plungės rajone,

juosė gražuolė Minija. Jos žaliuojantys krantai, skaidrus vanduo, pavasario potvyniai man buvo vaikystės ir ankstyvosios jaunystės džiaugsmas. Pamilau gamtą“. Anot paties, nuo Minijos atėjęs, prie Minijos sugrįžęs ir pasilikęs. Kaip ir vaikystėje, taip ir čia, Kartenoje, prie upės jis turįs savo vietą, kur semiasi ramybės ir įkvėpimo.

Tą kartą, pokalbių ir atsiminimų popietei pasibaigus, prieš atsisveikindamas vyras įdavė savo dienoraštį. Pirmame jo puslapyje – nuotrauka ir paties ranka įrašyta gimimo data. Po jos – trumpas brūkšnyš. Jame, manau, ir telpa visa žmogaus gyvenimo ir jo nuveiktų darbų prasmė. Šis paskutinis pokalbis su Jurgiu Račkausku suteikia galimybę nors trumpam grįžti į buvusį laiką...

Dabar tarp dviejų jo gyvenimo upių pusiau skilo laikas. Lemtis... Sausis, prieš 85-erius metus į šią žemę atvedęs Jurgį Račkauską, jį išsivedė Amžinybėn 2008 m. sausio 28 d.

*

Kai Jurgio Račkausko paklausiau, ko jame daugiau – mokytojo ar menininko, net nesudvejojęs atsakė: „Nuo 1943 m., kai pravėriau pirmosios darbovietės duris, neatitrūkau nuo mokyklos, kuri man lieka brangi, neužmirštama ir miela“. Ir čia pat pridūrė, jog kelias į ją buvęs nelengvas.

„Šešerių metų sesuo mane nuvedė į Karklėnų pradinę mokyklą. Nepriėmė, nes buvau per mažas, - pradėjo pasakojimą ponas Jurgis. – Padedamas seserų, mokiausi namuose. Kitais metais, kai nuėjau į mokyklą, jau mokėjau skaityti visą elementorių ir šiek tiek rašiau. Šioje mokykloje buvo tik trys skyriai, todėl ketvirtą skyrių baigiau Mardosų pradinėje mokykloje, į kuriąėjau

keturis kilometrus medinėm klumpėm avėdamas. Šešis pradinės mokyklos skyrius baigiau Kuliuose“.

Į savo pirmąją mokyklą – Karklėnus – Jurgis Račkauskas sugrįš 1943 m., taps jos vedėju ir mokytoju. Bet prieš tai dar bus Plungės gimnazija, į kurią įstojęs 1937 m., visa galva pasiners ne tik į mokslą, bet ir saviraišką. „Didžiavausi, kad esu gimnazistas, nes iš trijų aplinkinių kaimų buvau vienintelis besimokantis, - tęsė pasakojimą ponas Jurgis. – Mano tėvai buvo labai religingi. Tokia dvasia buvau auklėjamas. Gimnazijoje priklausiau ateitininkų organizacijai, kuri to meto valdžios buvo uždrausta. Dalyvavau jaunųjų literatų veikloje, rašiau apsakymėlius, eilėraščius. Tik vėliau pajutau, kad rašytoju nebūsiu. Mėgstamiausia pamoka buvo piešimas. Nuo mažų dienų jaučiau potraukį dailei, tad gimnazijoje, radęs laisvą valandėlę, pradėjau lieti akvarelę, išmėginau įvairias piešimo technikas.“ Turės praeiti geras dešimtmetis, kai šis pomėgis taps vienu iš svarbiausių šio žmogaus gyvenimo tikslų.

Sudėtinga karo metų situacija ne vienam žinių trokštančiam jaunuoliui užvėrė kelius į mokslą. Jurgis Račkauskas pirmąsias mokytojo pamokas gavo šalia tėviškės esančioje mokykloje. Anot paties, pedagoginio darbo pradžia buvo sunki: „Aš vienas, be patirties. Klasėje apie 60 vaikų, keturi skyriai. Tačiau darbas teikė begalinį džiaugsmą, pajutau, kad mano pasirinkimas teisingas. Pamilau mokytojo darbą“.

Jurgis Račkauskas dirbo įvairiose Žemaitijos vietose: 1945 m. – Kulių progimnazijos mokytojas, 1948 m. – Platielių progimnazijos direktorius, 1952 m. – Salantų rajono švietimo skyriaus darbuotojas, 1954 m. – Grūšlaukės septynmetės mokyklos-internato direktorius. Po kėlimosi iš vienos vietos į kitą, šeima ramybės užtekį rado Kartenoje, kur 1969 m. Jurgis Račkauskas pradėjo dirbti vidurinės mokyklos

direktoriumi. „Su metais gilėjo ne tik pedagoginė, bet ir administracinė darbo patirtis. Visur, kur likimas mane benuevėdė, neapsiribojau vien mokykla. Aplink virė gyvenimas, ir aš buvau vienas iš daugelio, norėjusių jį padaryti įdomesnį, gražesnį“.

Prisiminė mokytojas, kad dirbdamas Kuliuose daug bendravo su miestelio jaunimu. Būdami beveik vienodo amžiaus, ruošdavo šokių vakarus, vaidinimus, žaisdavo krepšinį. 1948 m. sukūręs šeimą ir pradėjęs dirbti Platelių progimnazijoje, apie save subūrė gabius vaikus. „Su jais kartu tapydavome, - pasakojo Jurgis Račkauskas. – Dalis šio būrelio dalyvių vėliau pasirinko dailės studijas ir yra žinomi šalies menininkai. Tai akvarelistas Ignas Budrys, tapytojas Leonardas Tuleikis, dizaineriai – Kostas Katkus ir Kęstutis Krulis. Tai nėra mano nuopelnas ar įtaka. Taip šiems buvusiems mano mokiniams lėmė gyvenimas“.

Plateliai tapo svarbūs ir pačiam Jurgiui Račkauskui. Jis suprato, kad tapyba jam nebėra vien tik pomėgis. Ji užvaldo visas jo mintis, užpildo visas nuo šeimos ir darbo likusias valandas. Pirmą kartą, paėmęs į rankas teptuką ir atsistojęs prie molberto, nutapė nedidelį Platelių apylinkės peizažą. Prabėgs daug metų ir Jurgis Račkauskas pasakys: „Jeigu kas gyvenimo ratą pasuktų atgal, leistų gyventi iš naujo, visą savo laisvą laiką skirčiau tapybai. Pasakyti žodžiai dingsta, suvaidinta pjesė žmonių atmintyje išblėsta, o nutapytas paveikslas išlieka ilgam“.

Jurgis Račkauskas netapo profesionaliu dailininku. Laikai buvo sunkūs – reikėjo dirbti, išlaikyti šeimą. 1949 m. įstojo į Vilniaus pedagoginio instituto (dabar universitetas) neakivaizdinį skyrių, jį baigė ir įgijo prancūzų kalbos mokytojo specialybę. Tuo pačiu niekada nepaliovė gilinti savo, kaip tapytojo, įgūdžių: 1977 m. įstojo į Lietuvos liaudies meno draugiją,

Klaipėdos Žvejų kultūros rūmuose lankė dailės studiją „Guboja“, kur turėjo galimybę dirbti su profesionaliais dailininkais, patirties ir mokslų sėmėsi kasmetiniuose pleneruose. Kūrybinėje kraičio skrynioje – daugiau nei tūkstantis paveikslų, kurių nemaža dalis pasklido po visą pasaulį. Juos žmonės, kaip prisiminimą apie savo ar savo tėvų gimtąjį kraštą, išsivežė į Vokietiją, Švediją, Prancūziją, Lenkiją, Ameriką, Kolumbiją.

Nors dalyvauta daugelyje parodų Vilniuje, Klaipėdoje, Mažeikiuose, Plungėje, Telšiuose, 1985 m. už tapybos darbus Japonijoje surengtoje parodoje apdovanotas diplomu, bet, anot paties, šilčiausia jo drobėms – namų erdvė. Daug kartų paveikslai buvo eksponuoti Kartenos apylinkės salėje, kultūros namuose, mokykloje, Kretingos muziejuje, knygyne, bibliotekoje.

Pasišventimas ugdyti dailei gabius vaikus tęsėsi atvykus dirbti į Salantus ir Karteną. „Salantų mokyklos-internato direktoriumi dirbau nepilnus dešimt metų, - pasakojo Jurgis Račkauskas. Šis laikotarpis mano pedagoginio darbo praktikoje įdomiausias ir kaip šviesos spindulys išliks man visą gyvenimą, ypač tos mokyklos pedagogų kolektyvas. Mokinių kontingentas buvo ne iš lengvųjų, tačiau tarp išdykėlių ir nusikaltusių buvo nemaža dalis ir gerų vaikų. Subūriau dailės būrelį, pats ir mokiau visus, kurie norėjo. Kūrybai sąlygos buvo labai geros“.

Kartenos vidurinės mokyklos direktoriumi Jurgis Račkauskas dirbo keturiolika metų. 1983 m. išėjęs į pensiją, miestelio kultūros namuose įkūrė studiją „Santaka“, kuri, panaikinus kultūros namus, persikėlė į mokyklą ir tapo vaikų dailės studija.

Apžvelgdamas savo gyvenimo metus, Jurgis Račkauskas sakėsi daug energijos ir laiko skyręs meninei saviveiklai. Dabar nebežinantis, ar dėl to reikėtų

gailėtis, ar džiaugtis. Gailėtis, - nes tą laiką būtų skyres tapybai, džiaugtis, - nes nuo pat bendro gyvenimo pradžios šioje veikloje buvo kartu su žmona Marija. „Kartu pergyvenome pokario metų materialinius ir dvasinius sunkumus, kartu liūdėjome ir džiaugėmės. Nepalūžome. Dabar, gyvenimo saulėlydyje, liko tik prisiminimai“, - kalbėjo ponas Jurgis.

Nuo pat jaunumės mėgęs dramą, įsitraukdavo į ruošiamus vaidinimus, vėliau pats kurdavo humoristinius vaizdelius, rašydavo ketureilius, režisuodavo, vaidindavo, darydavo scenografiją. „Grūšlaukėje, pasišviesdami žibalinėmis lempomis, su mokytojais ir kaimo jaunimu paruošėme žinomus dramos veikalus, - leidžiasi į prisiminimus pašnekovas. - Drąsos mums netrūko: pastatėme Žemaitės „Marčią“, „Klampynę“, Antano Vienuolio „Prieblandoje“, Jono Avyžiaus „Baltuosius gluosnius“. Vėliau, Salantuose, suvaidinome Blaumanio „Sūnų palaidūną“, su mokyklos-internato mokytojais - K. Sajos „Pirmąją dramą“.

Anot Jurgio Račkausko, 1969 m. persikėlus į „paskutinę šiame gyvenime stotelę - Karteną“, vėl nenumaldomai įsuko scena. Vėl dekoracijų ruošimas, režisavimas, vaidinimas. Su mokytojais pastatytas Žemaitės „Petras Kurmelis“, Kazio Sajos „Pirmoji drama“. Jau būdamas pensijoje dar metus vadovavo mokinių dramos būreliui, su jais parodė A. Liobytės „Kuršiuką“, „Kupriuką muzikantą“.

1986-1994 metų laikotarpiu Jurgis Račkauskas dalyvavo Kartenos kultūros namų dramos mėgėjų spektakliuose. „Šiuos spektaklius režisavo buvęs Klaipėdos dramos teatro direktorius, mūsų kraštiečiai Balys Juškevičius. Režisūra buvo profesionali, todėl mes ne visada galėdavome atlikti vaidmenis, kaip reikalavo režisierius,“ - sakė ponas Jurgis. - Mūsų pastatytą

Keturakio „Ameriką pirtyje“ matė ne tik Kartenos, Palangos ir Kretingos žiūrovai, ją vaidinome Vilniaus ir Klaipėdos dramos teatrų scenose“.

Mūsų pokalbiui kypstant į pabaigą, Jurgis Račkauskas išsitarė, jog per savo gyvenimą jis nebuves vien mokytojas ar mokyklos vadovas, žmogus, pasinėręs į saviveiklą ir daile. „Visų pirma buvau šeimos tėvas, kuriam labiausiai rūpėjo paruošti gyvenimui vaikus. Dabar belieka džiaugtis sūnaus Alfredo – matematikos-fizikos habilituoto mokslų daktaro, profesoriaus ir dukters Jūratės, pratęsusios mano kelią – dirbančios Kartenos vidurinės mokyklos direktore – pasiekimais“.

*

2008 m. vasario 16 d., minint Valstybės atkūrimo dieną, Kretingos kultūros centre, parodų salėje, buvo atidaryta Kretingos rajono Garbės piliečio - mokytojo, tautodailininko, tapytojo - Jurgio Račkausko tapybos darbų paroda. Pačiame ekspozicijos centre į parodos lankytojus žvelgė paskutinis jo darbas „Reguiem“.

Tarsi atsisveikinimo malda, į kurią sudėta kuklaus Žmogaus gilių būties filosofija.

Laima Grigaitienė

Į ŽEMAITIJOS TAUTODAILĘ ĮAUDUSI SAVO GYVENIMĄ

Lietumi pliaupianti vėlyvo rudens popietė. Nuo namų stogų tylioje, nauja asfalto danga žvilgančioje Jurgio Pabrėžos gatvėje į žemę monotoniškai caksi lietaus lašai. Skubu į susitikimą su Laima Grigaitiene - moterimi, kurios gyvenimas jau ne vieną dešimtmetį susijęs su žmonėmis, anot filosofo Vydūno, gyvenančiais „dailėje“.

Iš tolo dideliais langais šviečia Laimos ir Stepono Grigaičių namas. Atveriu vartelius ir siauru takeliu skubu durų link. Jas atidaro pati šeimininkė, kaip visada energinga, besišypsanti, kalbi.

Jauki namų erdvė pilna gėlių ir knygų, akis užkliūva už brangių šeimai relikvijų - tautinių simbolių,

meno dirbinių, paveikslų. Kalba sukasi apie neseniai su vyru atšoktas jūdviejų auksines vestuves, apie artimų žmonių ta proga jiems padovanotą kelionę į meilės miestą - Paryžių, iš kurio ne per seniausią grįžo. Moteris tarsteli, kad tai buvusi jos viso gyvenimo svajonė. Dar gyvi prieš akis stoja su kitais rajono tautodailininkais aplankytos Europos sostinės - Briuselio vaizdai. O čia ant nosies jau kita kelionė - į Rygą, kur kretingiškių laukia kraštiečiai, Lietuvos ambasadorius Latvijoje Antanas Vinkus.

Tarsi upelis čiurlena sklandi ponios Laimos kalba. Ir vis apie rajono menininkus, skyriaus žmones, kurių nei daug, nei mažai - su kandidatais - 76. Liūdna poniai Laimai, jog jų tarpe beveik nėra jaunimo. Mažai kas benori perimti senelių ir tėvų amatus, perprasti jų kūrybines paslaptis. Moteris žino, kuo jie kvėpuoja, kuo gyvena.

Kažkada vieno pokalbio metu ponია Laima yra išsitarusi, jog liaudies kūrėjai, tautodailininkai - jautriausia ir pažeidžiamiausia savamokslių menininkų gentis, kuriai reikia rūpestingo žvilgsnio, globos, ramsčio. „Nuimk tą rūpestį, patrauk tą ramstį, - ir ypatingų kūrybinių galių turintys meistrai liktų kas sau, kaip tie šapeliai jūroje, galvojantys apie tai, kaip išgyventi konkurencingame komercinės realybės pasaulyje“, - sakė ponია Laima. Ji buvo kartu su jais ilgus metus, kai dirbo Žemaitijos tautodailininkų sąjungos pirmininke, o šios neįkainojamos patirties tęstinumas - aštuoneri veiklos metai, vadovaujant Kretingos tautodailininkų draugijos skyriui.

Už ilgametę kultūrinę ir visuomeninę veiklą, už svarų indėlį propaguojant ir puoselėjant liaudies meną, 2006m. Laimai Grigaitienei buvo suteiktas rajono Garbės pilietės vardas.

Paklausta, iš kur ta meilė žmonėms, iš kur tas noras pažadinti juose kūrybines galias, atverti dvasinio grožio slėpinius, - susimąstė. Kiek patylėjusi sakė, jog tikriausiai tai paveldėjusi iš savo mamos: „Iš jos kasdienėje būty išmokau atrasti ryškesnių gyvenimo spalvų ir norą parodyti kitiems. Suvokiau, jog kasdienybėje ir save reikia atrasti kitokią - trokštančią judėti, kurti, gyventi ne vien sau. Šalia mamos visada kunkuliavo gyvenimo versmės. Ji sugebėjo ir pačiomis sunkiausiomis akimirkomis išlikti optimistė, padėti ne tik saviems, bet ir visai nepažįstamiems žmonėms.“

Ponia Laima sakėsi dar vaikystėje patyrusi jai ir jos šeimai siųstą ne vieną išbandymą. „Mano tėvas-Juozapas Jasinskas buvo baigęs Kauno aukštesniąją komercijos mokyklą, tarnavo aviacijoje, pirmojoje eskadrilėje. Demobilizavęsis apsigyveno Kretingoje, vedė. Dirbo tarnautoju banke, savivaldybėje. Mama augino vaikus. Iš pradžių buvome keturi, vėliau gimė dar du. Džiaugiuosi, jog visi šeši esame gyvi, - pradėjo pasakojimą ponia Laima. - Gyvenome pasiturinčiai, turėjome dviejų aukštų gražų namą. 1940m. jame buvo apgyvendinti rusų karininkai. Prasidėjus karui ir vokiečių okupacijai - viename namo aukštų įsikūrė jų štabas, kitame gyveno vokiečių kariškiai. 1944 m. spalio 10 d. buvo subombarduoti mūsų namai. Likome gyvi tik dėl to, jog buvome pasitraukę iš miesto. Pokarinis gyvenimas mums buvo ypač sunkus: prie Belomoro Kanalo statyboms išvežė tėvą, mes, neturėdami gyvenamosios vietos, glaudėmės tai vienur, tai kitur pas gimines. Taip išvengėme trėmimo Sibiran. Kai grįžome į Kretingą, sukomės visi kaip galėjom, kad tik išgyventume. Mus maitino sodas ir visų mūsų darbštumas. Šeimoje buvo susiklausymas, pagarba tėvams, darbui, tikėjimo tiesoms. Mamos žodis buvo šventas. Ji sakė, jog mes, vaikai, vienas kitam turime padėti, jei reikės - paremti ir

baigti mokslus. Šių mamos priesakų laikėmės ir juos įvykdėme. Tokio tarpusavio susiklausymo, koks yra tarp visų mūsų - seserų ir brolių - linkėčiau kiekvienam. Mūsų džiaugsmui - gyva mūsų mama. Sulaukusi 91 m., ji dar dainas dainuoja ir yra tokia pat optimistė.“

Moteris pasakojo, jog dirbti pradėjusi anksti - 15 metų, nes jai, kaip vyriausiai iš vaikų, reikėję padėti išlaikyti šeimą. Baigusi vidurinę, mokėsi Klaipėdos dvimetėje buhalterių mokykloje, kur susipažino su būsimu vyru Steponu Grigaičiu, už kurio 1957 m. ištekėjo. „Jis buvo pats gražiausias, - juokavo moteris, rodydama vyro nuotrauką. - Po šešerių metų gyvenimo Kretingoje, vyrui gavus paskyrimą dirbti Elektrėnuose, išvykome iš Žemaitijos. Po dešimties metų grįžome, tik ne į Kretingą, o į Klaipėdą.“ Būtent čia, pradėjus moteriai dirbti Liaudies meno draugijoje, atsivėrė galimybė aktyviai užsiimti tuo, kas visada rūpėjo: puoselėti etninę kultūrą, suvienyti liaudies menininkus, padėti garsinti jų, atspindinčių paveldą, tautos dvasią ir savitumą, gaminių gamybą, organizuoti liaudies meno parodas, amatų šventes. „Nuo 1987 m. iki išeinant pensijon, dirbau šį darbą. Apvažiudavau visą Žemaitiją. Draugijoje buvo 1200 meistrų, juos visus pažinojau, su visais teko bendrauti. Susipažinau su tauriais meno puoselėtojais: Stanislovu Riauba, Vytautu Majoru ir kt.“

Po aktyvaus darbo, anot ponios Laimos, norėjosi ramybės, kitokios erdvės. Taip ji su vyru apsigyveno Pikteikių kaime, Klaipėdos rajone. Grįžo į Minijos slėnyje esančią savo sodybą. „Pradžioje pajutau ramybę, stebėjau kaimo žmonių gyvenimą, grožėjausi gamta. Tačiau taip monotoniškai gyventi - ne mano „liūtiškam“ charakteriui, - pasakojo moteris. - Reikėjo veiklos, tad pradėjau telkti kaimo žmones. Sutvarkėme maro kapinaites, sutarus su tautodailininku iš Klaipėdos Vladu Sikoza, padedant mano vyrui Steponui, buvo

išskobta didžiulė 3,5 metro ant padžiūvusio ažuolo skulptūra. Su autoriumi ir talkininkais vakare po darbų pasilinksmindavome bendroje vakarienėje. Organizuodavau vakarones, per valstybines šventes, nešini tautinę Trispalvę apie tris kilometrus pėstute būriu eidavome į bažnyčią. Nepamiršome ir senųjų papročių: per Užgavėnės pas mus su savo vadovaujamu etnografiniu ansambliu „Alkierius“ buvo atvažiavusi žinoma žurnalistė Janina Zvonkuvienė. Giedodavome „Kalnus“ už kaimo mirusiųosius, nepraleisdavome gegužinių pamaldų. Mūsų kaimą aplankė ne vienas menininkas, ne viena mokinių ir mokytojų ekskursija”. Mat savo sodyboje ponia Laima buvo įkūrusi savotišką muziejų ir pavadinusi jį žemaitiškai „Alkeriumi. Jame galėjai išvyti ne tik senų buities rakandų, bet ir tautodailininkų kūrybinių darbų. Moteris atvykusiems pasakodavo apie tautodailę, jos išliekamąją vertę, ragino vaikus domėtis senaisiais amatais.

Prisimena Laima Grigaitienė 1992 m. rugpjūčio 7 d., kai jos su gimtadieniu pasveikinti į sodybą sugužėjo gražus kretingiškių būrys. Muziejaus direktorė Vida Kanapkienė atsivežė ne tik tautodailininkus, bet ir folklorinį „Volungėlės“ ansamblį. Moteris juokiasi, kad tada direktorė dovanų jai įteikusi vištą. „Taip buvo padaryta pradžia mūsų „gyvulininkystei“, - sakė pašnekovė. – Po to įsigijome ožką, nutrijų, draugų tai gimtadienio vištaitei.“

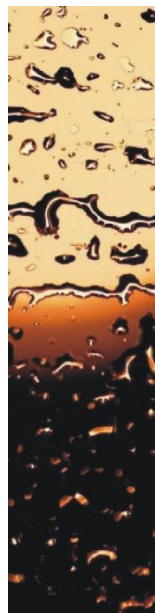
Išgyvenę Pikteikiuose aštuonerius metus, Laima ir Steponas Grigaičiai įsikūrė Kretingoje. Sugrįžusią į gimtąjį miestą veiklią moterį rajono tautodailininkai išrinko savo draugijos skyriaus pirmininke. „Mes, tautodailininkai, esame kaip viena šeima, - sakė ponia Laima. - Pradėdama šią veiklą visų pirma norėjau žmones ištraukti iš kaimo, kad jie pakeliautų, pamatytų, pabūtų kartu. Man visada padėdavo muziejaus direktorė

Vida Kanapkienė, muziejaus Dailės skyriaus vedėja Danutė Šorienė. Iš pradžių, kai pradėjau dirbti, stokojome lėšų, turėjome ieškoti rėmėjų. Kai Lietuvoje pagerėjo gyvenimas, tai ir mūsų padėtis pasidarė šviesesnė. „Moteris džiaugėsi, kad didelio dėmesio ir paramos sulaukdavo iš rajono vadovų, ypač mero Valerijono Kubiliaus. Anot pašnekovės, valdžios dėmesio išraiška - tautodailininkų draugijai skirtas kabinetas, lėšos projektams įgyvendinti, pagalba leidžiant leidinius apie rajono tautodailininkus. Anot ponios Laimos, jai būtų buvę sunku, jei ne išmoningas draugijos aktyvas.

„Kaip greitai bėga laikas, - garsiai samprotavo Laima Grigaitienė. - Atrodo nė nepajutau, kaip užaugo dukra Silvija ir sūnus Arvydas. Dabar belieka džiaugtis jų šeimomis, keturiais anūkais, kurių vyriausias jau baigęs studijas universitete.“ Bet vis ramybės neduoda įsipareigojimai ir darbai: reikia restauruoti Puškoriaus „Arkliuką“, tiltelį per Pastauninką, reikia paminėti būsimus jubilatus, dar suorganizuoti išvyką... Į savo darbų virtinę moteris įaudžia ir svajones:

- Dar Londoną noriu pamatyti ir tapytojo Van Gogo muziejų Amsterdame...

Šių svajonių išsipildymo ir norėjosi palinkėti.

Nijolė Elijošaitienė

LAIKO SAUJOJE LAIKANTI SAVO LIKIMĄ

Važiuodami į svečius pas gydytoją, rajono Garbės pilietę Nijolę Elijošaitienę, negalėjome pasigrožėti nuo Kalnalio aukštumos atsiveriančiais vaizdais. Tąkart gamta, tarsi norėdama priminti apie beprarandančios savo veidą žiemos buvimą, siuntė į žemę liūtų ir šlapdrią. Galbūt prieš 39-eris metus šis nuo Kalnalio atsivėręs įstabus vaizdas, kuris, anot ponios Nijolės, iki šiol ją tebejaudina tolumoje dunksančiais Salantų bažnyčios bokštais, sodrių pievų platybėmis, vingiuojančia upe slėnyje, paspartino apsisprendimą savo gyvenimą susieti su Salantais ir šio miestelio žmonėmis. Su metais, kaip sakė moteris, vaizdas nuo Kalnalio aukštumos tapo savas, o kelias -

šiltas ir artimas. Nes jai ir jos vaikams tai buvo tarsi kelias namo.

Būtent Salantuose ponია Nijolė surado savo gyvenimo meilę, patyrė sielos pilnatvę. Tik ne ramybę. Nes, paminėjus Nijolės Elijošaitienės vardą, daugelis ją pažįstančių žmonių pasakytų, jog šią moterį supančioje erdvėje nėra ramybės kodo. Nuo pat pirmos atvykimo į Salantus dienos ši veikli, energija trykštanti moteris apie save buria tokius kaip ji: dirbančius, kuriančius, ieškančius.

Vakarėja. Kiek paklaidžioję sukame Salantų pirminės sveikatos priežiūros centro link. Mūsų jau laukia. Vyriausiosios gydytojos Nijolės Elijošaitienės kabinetas šviečia pavasariu: gėlių žaluma teikia ramybę, svarina žiedus orchidėja, vazoje saulės geltoniu žaidžia tulpių puokštė. Ponია Nijolė sakė negalinti praeiti pro miestelio gėlininkes. Pastarosios gi, žinodamos gydytojos meilę gėlėms, džiaugiasi galėdamos pasiūlyti jos mėgstamiausių.

Vogčiom stebiu šią gražią, išdidžią moterį. „Tikriausiai esate iš Kauno?“ - klausiu. Ponია Nijolė nusijuokia: „Taip, taip. Tikra kaunietė iš pačių Vydmantų. “Tik dabar pagaunu aiškią žemaitišką tartį. Aiškus tampa ir žemaitėms moterims būdingas orumas, mano palaikytas išdidumu.

Ir vis tik Kauno Nijolės Elijošaitienės gyvenime būta.

„Gimiau per patį vasaros žydėjimą - liepos 3-ąją,- pradėjo pasakojimą ponია Nijolė, šiais metais švėšianti garbų jubiliejinį gimtadienį. - Šeimoje augome trys seserys ir brolis. Didesnė dalis mūsų plačios giminės - vydmantiškiai. Atjautos ir gerumo sėmėmės iš tėvelių - Adolfinos ir Stanislovo Vaitkų.“

Iki šiol moteris prisimena mamytės žodžius, kuriais ji mokė padėti visiems žmonėms - ir

pažįstamiems, ir nepažįstamiems. Kad gali ateiti į pagalbą, realiai pajuto tada, kai pradėjo dirbti sunkų, pasišventimo reikalaujantį medikės darbą. „Juk ir į Salantus atvykau turėdama tikslą - tarnauti miestelio žmonėms“, - sakė gydytoja.

Praversdama buvusio laiko puslapius, dabar šypsodamasi ponia Nijolė sakė, jog kažkada, mokykliniais metais, svajoto tapti aktore. Tačiau 1956 m., baigusi Palangos vidurinę mokyklą, savo sprendimo atsisakė. Taip ji su dviem draugėmis atsidūrė Kaune, kur stojo į medicinos institutą. Pirmajam bandymui nepavykus, mokėsi ir baigė medicinos mokyklą, dirbo klinikose medicinos seserimi vaikų skyriuje. Prie instituto atidarius vakarinį fakultetą, sėkmingai jį baigė ir gavo paskyrimą dirbti terapeute kariniame dalinyje. „Per tris darbo metus dalinyje išmokau ne tik laikytis duoto žodžio, bet ir tvarkos“, - teigė pašnekovė. Paklausta, o kaipgi scena, ponia Nijolė sakėsi išsaugojusi jos trauką. Scena vėliau užpildys nuo darbo ir šeimos rūpesčių likusias laisvas valandas. „Į Salantus atvažiauvau 1970 m. sausio 28 d., o jau gegužės 1-osios minėjime stovėjau ant scenos su choristais. Dainavau ir eilėraščius deklamavau, - šypsojosi moteris. - 1976 m. ligoninėje subūrėme agitmeninę brigadą, bet atsirado ir daugiau žmonių, kurie norėjo lipti į sceną ir šaržuoti gyvenimo realybę. Taip Salantų kultūros namuose atsirado agitmeninė brigada „Yla“, kuriai vadovavau dešimt metų. Iš respublikinių konkursų esame parsivežę ne vieną apdovanojimą. „Veikli moteris vos spėjo suktis darbų verpete. Neneigia - buvę nelengva, kai reikėję ir vadovauti gydymo įstaigai, ir išgyventi įvairias reorganizacijas bei reformas, vykdyti rinkėjams duotus pažadus būnant miesto ir rajono deputate.

Gydytoja Nijolė Elijošaitienė, kurią tą vakarą aplankėme jos darbo vietoje, pakvietė mus apžiūrėti,

kaip pati išsitarė, „antrųjų savo namų“. „Kur sukus, kur apsukus - aš vis čia, - sakė moteris. - Tad jei kas manęs ieško, žino, kur rasti.“

Vesdama erdviais ligoninės koridoriais ponia Nijolė prisiminė, kaip grįžusi į gimtinę pradėjo dairytis darbo vietas. Siūlė jai Palangą, Plungę, Kretingą. Bet kai sutiko gydytoją Romualdą Mikelską ir iš jo sužinojo, kad Salantams reikia vyriausiojo gydytojo ir terapeuto, atvažiavo apsidairyti. O čia dar ta panorama nuo Kalnalio galvą susuko...

Ligoninės vaizdas buvęs daugiau nei kuklus, bet pavergė vienos medicinos sesutės pasakyti žodžiai, jog kolektyvas tarpusavyje gerai sutaria, ir nors ligoninėje dirba tik vienas gydytojas, bet su darbais susitvarkantys, gyvenantys geresnio gyvenimo viltimis. „Apsisprendžiau ir to savo sprendimo niekada nesigailėjau,“ - sakė moteris.

Pirmas didelis darbas buvo sutvarkyti virtuvę. Pečiai buvo kūrenami malkomis. Juos keičiant elektrinėmis krosnimis į pagalbą atėjo Rimantas Elijošaitis. Ponia Nijolė juokiasi prisiminusi, jog per tas krosnis ir su savo būsimu vyru susipažino. „Taip iki šiol man ir padeda“, - švelniai apie savo žmogų kalba moteris. Jie jau 32 metai karu. Užaugino ir į gyvenimo kelią išleido sūnūs - Arūną ir Giedrių, susilaukė dukters Rūtos. Dabar vaikai savo lizdus susisukę, seneliams pasisvečiuoti atveža aštuonis vaikaičius. „Esame labai vieningi, vieni į kitus remiamės ir džiaugsme, ir rūpesčiams atslinkus,“ - sakė ponia Nijolė.

Po pirmojo darbo sekė kiti. Sunkiausias laikas atėjęs tada, kai po Nepriklausomybės atkūrimo buvo nuspręsta miestelio ligoninę uždaryti. Skubiai reikėjo suprojektuoti naujos ligoninės statybą. Ir nors projektas buvo padarytas, ir nors buvo iškasti pamatai bei sumūrytas pirmas aukštas, bet tuo statybos ir pasibaigė.

Tada, prisimena gydytoja, ji pirmą kartą pravirko. Padėti suskubo vidurinės mokyklos direktorius Vaidutis Butkus, miestelio ligoninei perleidęs internato patalpas. „Per mėnesį kambarius ištapetavome, grindis išklajome linoleumu, - pasakojo moteris. - Aštuoneri metai prabėgo šiame pastate. O tuo metu laikas negailestingai ardė pradėtos ligoninės statybas. Visas ausis išūžiau tuometiniam rajono merui Juozui Šakiniui apie taip reikalingą salantiškiams ligoninę. Ir statybos pajudėjo...“

1998 m. gruodžio mėnesį įvyko naujosios Salantų ligoninės atidarymas. Ligoniai iš seno pastato buvo perkelti į naujas, modernias patalpas. Kas dirbdamas vadovaujantį darbą yra patyręs statybų skonį, tas supras, kokia tąkart didelė atsakomybė gulė ant trapių moters pečių. Mums gi, vaikstant po sveikatos centrą ir klausantis gydytojos pasakojimo, tampa akivaizdu, jog ponia Nijolė žino, kur kokia vinis įkalta, kur koks varžtas įsuktas. Per ne vienerius metus Nijolės Elijošaitienės bei jos vadovaujamų žmonių rankomis sukurta jaukia, gražia erdve gėrėjosi ir sveikatos ministrai, ir Seimo nariai, ir apskrities bei rajono valdžios atstovai. Ypatingą aurą skleidžia rūpestingai prižiūrimų gėlių gausa, ant foje ir poliklinikos registratūros sienų dailininkų Nijolės Maštarienės ir Dalios Skridailaitės sukurti pano. „Tačiau didžiausias turtas yra žmonės,“ - sako gydytoja. Ji džiaugiasi iš gydytojų Petro Giedraičio, Romualdo Mikelsko tarsi palikimą gavusi darnų kolektyvą. Iki šiol centro žmonės jungia šilti tarpusavio santykiai, pagarba ir atsakomybė. Ponai Nijolė neneigia, jog kaip ir namuose - būna visko, bet pykčio ilgiau kaip penkias minutes nenešiojanti.

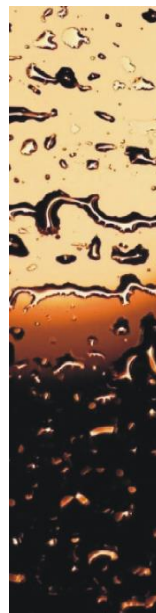
Jau vėliau, mums grįžus į gydytojos kabinetą ir vartant kolektyvinių švenčių bei įvairių susibūrimų nuotraukas, moteris sakėsi, kad žmonių nuotaikas

geriausiai atspindi jų šypsenos. Pačiai gi visada buvo svarbu, kad žmonės vienas kitam dovanotų gėrį. Su nostalgija prabėgusiam laikui gydytoja teigė, jog anksčiau ir to judėjimo kolektyve buvę daugiau: sutelkdavo įvairūs renginiai, gydytojų konferencijos, medicinos seserų konkursai. Viso šito dabar išsiilgstanti.

Gydytoja Nijolė Elijošaitienė pelnytai gali didžiuliais padėkomis ir jai suteiktais vardais, bet, anot pačios, brangiausias yra apdovanojimas už kaimo žmonių aptarnavimą. Netikėtas buvo rajono Garbės pilietės vardo suteikimas. „Priėmiau jį kaip didelės pagarbos mano nuveiktiems darbams ženklą,“ - sako moteris.

Atsisveikiname ir paskui save užveriname svetingas duris. Grįžtant dar ilgai ausyse skamba gydytojos cituojami jos mylimiausio rašytojo Akselio Miuntės žodžiai: „Neatiduodamas žmogui savęs, neduodi jam nieko.“

Mes kiekvienas turime susikurti savąją San Mikelę. Ne, ne visai tokią, kokią savo knygoje aprašė didysis humanistas Akselis Miuntė. Ji - tai vieta, kurioje kaip gaivus šaltinis išsilieja tai, ką per metų metus mumyse diegė tėvai, o vėliau ugdėme patys: galimybę mylėti visa, kas gyva, aukštinti žmogaus taurumą, būti jautrūs ir užjausti kenčiantį.

Rimantas Kviklys

SAVO GYVENIMĄ PAŠVENTĘS LIETUVOS MIŠKAMS

Žvelgiant į Rimantą Kviklį, Kretingos miškų urėdijos Šventosios girininkijos girininką, jau pusė amžiaus šeiminkaujančią pajūrio miškuose, supranti, kad prieš tave - nenuilstantis kūrėjas. Tos kūrybos vaisiai - per ilgus darbo metus girininkijoje pasodinti šimtai hektarų miško želdinių, įrengti originalūs pažintiniai pėsčiųjų takai, žaidimų aikštelės, rekreacinės zonos poilsiautojams, nutiestas dviračių takas, įkurtos landšafto terapijos ir rekreacinės vietos neįgaliesiems. Šventosios miške, pono Rimanto sumanymu, įrengtus „Taką dideliems ir mažiems“, „Miško taką“ bei vasaros poilsiavietę, kur atvykdavo stovyklauti ir koncertuoti garsusis berniukų choras „Ažuoliukas“ - žinojo visa Lietuva. Nors pastarųjų, mišką grąžinus savininkams, nebeliko, tačiau nutiestais naujaisiais - „Ežio taku“ bei „Ežiuko takeliu“ vyras veda ne vieną vaikų būrį, kad galėtų supažindinti su paslaptingu miško pasauliu,

išmokyti įsiklausyti į jo alsavimą. „Miškas man tartum didžiulis geraširdis ir lengvai pažeidžiamas milžinas, kuriam reikalinga mano globa,“ - sakė Rimantas Kviklys, santarvėje su šiuo žaliuoju milžinu gyvenęs nuo 1949 m. Nuo tada pradėjęs dirbti miškų žinyboje, o nuo 1959 m. prižiūrįs, saugęs ir puoselėjęs Šventosios girininkijos miškus. Anot paties, miškininkas - tai ne tik pasirinkta profesija, bet jo gyvenimo tikslas ir būdas. „Daug kas galvoja, kad ši profesija - viena romantika: gėlytė atlape, šautuvėlis ant pečių... Niekio panašaus, - čia reikia matyti gyvenimo prasmę, kai metų metus mini tuo pačiu miško taku, - samprotavo pašnekovas. - Visų pirma, turi rūpėti darbas. Būna, jog specialybė „varo jungą“, užveria duris į pasaulį. Tačiau miškininkas, konkrečiai - girininkas, taip gyventi negali: arba prasigers, arba prasivogs, arba jam „nuvažiuos stogas“. Žmogus, mylintis savo profesiją, neturi apsamanoti, jis privalo domėtis ta erdve, kurioje prabėga ne viena darbo ir veiklos valanda. Miško gyvenimas - tai gyvenimas pačios didžiausios biologinės bendrijos. Iš to išplaukia visa kita“. Skaudu girininkui matyti, kaip dabarties žmogus praranda sąlytį su mišku, tuo pačiu prarasdamas dvasinių vertybių pamatą. „Manau, jog tautos genuose per priespaudos šimtmečius išsivystė sugebėjimas priešintis okupantams. Skurdesnį materialų gyvenimą kompensuodavo dvasinė atsvara. Pakėlus „geležinę uždangą“, nuo Vakarų kartu su pozityvu šliūkštelėjo visa pseudokultūros bjaurastis. Šalia to - laukinės laisvosios rinkos sąlygotas kriminalinis turto kaupimas, pasisavinant visos tautos sukauptą vertybių aruodą. Buvo Šventosios girininkijoje „Ažuoliuko slėnis“. Jį lankė, jame brendo garsieji „Ažuoliuko“ choro auklėtiniai. Daugelis jų tapo tautos pasididžiavimu. Neliko nieko. Žmogus, dabar dalyvaujantis tvarkant visos Lietuvos žemės reikalus, sugebėjo šią vietą neteisėtai

nusavinti ir žaibu parduoti. Nespėjome „Ažuoliuko slėnio“ apginti. Apmaudu...“, - sakė Rimantas Kviklys.

Vyras sakėsi niekada nemanęs, kad lietuvis, paskutinis Europos pagonis, gali pakeisti savo požiūrį į Lietuvos mišką. Pasirodo - gali. Pusė Lietuvos miškų - vis dar valstybiniai. Nesiliaujantis puolimas prieš valstybinių miškų žinybą tik rodo, kad nepasotinamoms verslo struktūroms šis, ko gero paskutinis valstybės turto kąsnis - labai patrauklus. Jų logika: „Na, kur matyta, kad ši nuosavybė priklauso visiems, o ne man?“.

Rimantas Kviklys įvairiomis gyvenimo situacijomis buvo ir yra kovotojas už tiesą. „Aš ją ginu, - sakė vyras. - Už ją kovuju, jei verčia situacija. Būsiu banalus, tačiau visiems normaliems žmonėms fundamentalios tiesos yra tos pačios: dora, sąžinė, pareiga, gailėstingumas, meilė gimtajam kraštui. Man tai buvo įskiepyta nuo mažens...“

Prieš keletą metų vieno pokalbio metu paklausiau pono Rimanto, ar čia - gražiamame pajūrio kampelyje - turįs savo medį, savo pievą. Kiek patylėjęs, atsakė: „Ties Zarasų ir Utenos riba - mano gimtinė. Šiose gražiose vietose mano genties septynių kartų lakstyta. Mūsų gyslomis neteka bajoriškas kraujas. Prosenis Martynas Kviklys buvo Sirutėnų dvaro baudžiauninkas. Tai ten, aname krašte, ir mano šakotas medis, ir pieva...“

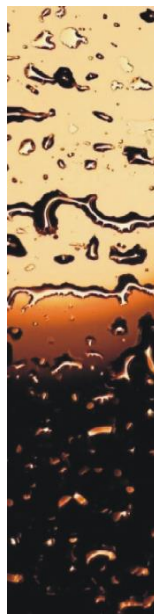
Žmogaus ir žmogiškuosius idealus ponas Rimantas sakėsi gavęs šeimoje: „Aš visą gyvenimą turėjau į ką lygiuotis. Tai - Tėvai. Gimiau 1932 m. gegužės 14d. Jurbarko, nuostabioje pedagogų šeimoje. Tėvas - Mečislovas Kviklys buvo Jurbarko, vėliau - Rokiškio gimnazijų direktorius. 1936 m. jis buvo išrinktas į Lietuvos Seimą, todėl šeima persikėlė gyventi į Kauną.“ Šeimos idilė baigėsi 1941 m. Tėvas buvo atleistas iš pareigų, šeima represuota. Mama - Antanina Kviklienė su trimis vaikais buvo ištremta į Altajaus

kraštą, o apie tėvelio likimą sužinota tik praėjus 50 metų: 1942 m. jis buvo sušaudytas Urale. Grįždamas į praeitį, ponas Rimantas sakė, jog šeimai atsidūrus toli nuo Tėvynės, stiprybės pavyzdys buvusi mama: be galo šviesi, gera, tolerantiška moteris. „Aš visą laiką stebėjausi mūsų, Altajaus lietuvių kolonijos, mamomis. Išplėstos iš įprasto, sotaus gyvenimo, likusios be vyrų, giliame skurde, jos labai oriai elgėsi, auklėjo mus, vaikus, ne tiek žodžiu, kiek savo elgesio pavyzdžiu. Mes žinojome: esame lietuviukai, todėl turime visame kame būti pirmi. Mamos įrodė, kad inteligentu galima likti ir skurde.“

Altajuje Rimantas Kviklys baigė pagrindinę mokyklą, kurioje mokė ir jo mama. 1947 m. šeima iš tremties pabėgo, grįžę į Lietuvą - slapstėsi. 1951 m. jau baigusį mokslus Vilniaus miškų technikume ir pradėjusį dirbti Švenčionėlių miškų ūkyje, vyrą įskundė, ir vėl jis atsidūrė tremtyje - šįkart Sibire, Irkutsko srityje. Lietuvon grįžo po Stalino mirties. Į jaukų Žemaitijos miestelį, esantį netoli jūros - Kretingą atvyko 1957 m., kur iš pradžių dirbo miškų ūkyje (urėdijoje), o po dviejų metų - Šventojoje. „Čia ir iki šiol dirbu, tad, kaip matote, be 1978 m. baigtų mokslų Lietuvos Žemės ūkio akademijoje, miškų fakultete, jokios karjeros nepadariau“, - su humoro gaidele balse sakė ponas Rimantas.

Savo prisiminimuose „Sūnus apie tėvą“, kurie 1998 m. buvo publikuoti rajono laikraštyje „Švyturys“, Rimantas Kviklys rašė: „Žmogui privalu žinoti savo ištakas. Gera, kada savo pirmtakais gali didžiuotis, kada gali jausti, jog tavo giminė paliko pėdsaką tautos istorijoje.

Kauno - Daugpilio plente, tarp Utenos ir Zarasų rajonų riboženklį, pakelėje pastatytas ažuolinis stogastulpis su trimis bareljefais ir užrašais: prof. dr.

Vladui, žurnalistui Broniui, Lietuvos Seimo nariui Mečislovui Kvikliams, žymiems Daugailių parapijos žmonėms atminti. Šis stogastulpis pastatytas jau atgautos Nepriklausomybės metais. Tačiau į netoliese stovinčią seną sodybą jau 30 metų kartą metuose renkasi visa Kviklių giminė. Negaliu nepasigirti. Kviklių giminės septintoje kartoje vėl yra Martynas Kviklys. Tai mano anūkas.“

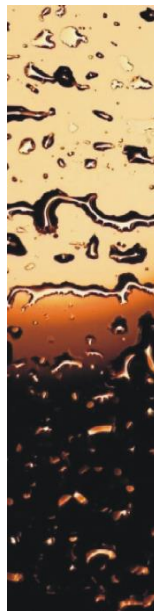
Apie savo paties šeimą Rimantas Kviklys atsiliepia taip pat šiltai ir pagarbiai. Jie su žmona į gyvenimą išleido sūnų ir dukrą, džiaugiasi 6 vaikais. Vyras sakėsi šeimyninio gyvenimo postulatus, kuriais vadovaujasi iki šiol, perėmęs iš savo tėvelių: pirmas – galima ir reikia taupyti laiką, bet tik ne šeimos ir vaikų sąskaita; antras – niekada nepamiršk, kad pats vaikas buvai; trečias – prisimink rytiečių patarlę: „Jeigu riksmu galima būtų statyti namus, asilas būtų pats didžiausias statybininkas“. Humoro nestokojantis ponas Rimantas šmaikštavo, kad ir žmoną sau rinkosi sekdamas Pitagoro sentencija: „Išsirink žmoną, apie kurią galėtum pasakyti: gal ir galėjau rasti gražesnę, bet neradau geresnės“. Viena šeimos pobūvyje tą sentenciją pakartojęs, o jau kitą dieną sulaukęs priekaišto iš jauniausiojo anūko, kuris, paprašęs močiutės parodyti savo jaunystės nuotrauką, priėjo išvadą, kad ji buvusi graži, tad ko tas senelis norįs taip sakydamas.

Žvelgiant į Rimanto Kviklio gyvenimą matyti tik principingumas, krikščioniškomis vertybėmis grįstas tiesus kelias. Šis žmogus žavi savo intelektualumu, tvirtybe, energija, jaunatviškumu. Atrodo, jis domisi viskuo – pradedant politika ir baigiant filosofija. O kad pats yra filosofas, apie tai byloja jo eseistinės miniatiūros, spausdinamos rajono laikraščių „Švyturys“ ir „Pajūrio naujienos“ puslapiuose. Tai gyvenimą

pažištančio ir jį stebinčio pro savo išminties langą žmogaus apmąstymai.

„Niekada nesišalinau visuomeninio darbo, - apie savo, kaip aktyvaus visuomenės žmogaus gyvenimo pusę prabyla Rimantas Kviklys. - Tarybiniais metais tris kadencijas buvau Palangos miesto tarybos narys, Gamtos apsaugos nuolatinės komisijos pirmininkas. Maniau ir manau, kad šis mano darbas buvo prasmingas ir naudingas. Atkūrus Nepriklausomybę, buvau Darbėnų apylinkės tarybos pirmininkas, 2004-2007 m. m. - - Kretingos rajono Tarybos narys, Lietuvos miškininkų sąjungos Girininkų tarybos narys, Lietuvos Krantų mokslinių technologijų asociacijos valdybos narys.“ Šio iškilaus žmogaus nuopelnai įvertinti ne vienu apdovanojimu: 2003 m. apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino medaliu, 2004 m. „Žaliojo angelo“ laureatas, 2006 m. „Kaimo spindulio“ nominantas, Lietuvos miškininkų sąjungos garbės narys. 2003 m. įteikta Aplinkos ministerijos Viktoro Bergo premija už reikšmingus darbus ir ilgametę rezultatyvią veiklą aplinkos formavimo ir apsaugos srityje. 2001 m. už nuopelnus ekologijai ir kultūrai suteiktas Kretingos rajono Garbės piliečio vardas. Pastarąjį Rimantas Kviklys sakėsi suprantas, teisingiau - priimas kaip įvertinimą, gautą avansu. „Jį reikia pateisinti - -kasdien, visur ir visada. Gaila, kad to laiko nedaug beliko“, - kalbėjo miškininkas.

Kuklus, niekada savęs nesureikšminantis žmogus savo gyvenimo pavyzdžiu įvykdė patį svarbiausią Tėvo - mylėjusio Lietuvą ir dirbusio tautos labui - priesaką - užaugo tikru lietuviu. Tai tarsi dviejų krantų, tarp kurių nebeliko laiko ribos, jungtis.

Janina Rapalienė

MENAS TARNAUTI ŽMOGUI

Su gydytoja pediatre, rajono Garbės piliete Janina Rapaliene pokalbiui susėdome jos darbo vietoje – Kretingos ligoninės vaikų ligų skyriaus personalui skirtame kabinete. „Kol kas skyriuje ramu“, - sako moteris ir kaičia virdulį kavai. Stebiu ją – trapią, smulkutę, dvelkiančią vidine ramybe, ir mąstau, jog tokia ir turi būti vaikų daktarė. Už jos pečių 48-eri brandaus darbo Kretingoje metai. Kaip pati išsitarė, jog gydo jau trečiąją kretingiškių kartą.

Minutė, kita – ir ant stalo garuoja kava. Atvirumo valanda trapi. Ji nusklendžia karts nuo karto suskambant telefono skambučiui, kuris neleidžia gydytojai atitrūkti nuo darbo reikalų. Ir visgi čia, į vaikų kabinetą, subėga prisiminimai, iš lėto atsukdami prabėgusį laiką.

„Mūsų giminėje buvo daug medikų, - pradėjo pasakojimą J. Rapalienė, - tad nenuostabu, kad iš mažens turėjau svajonę tapti gydytoja. Gimiau tuometinėje laisvoje Lietuvoje, Kauno apskrityje, Jonavos valsčiuje, Beržų apylinkėje, darbščioje ūkininkų šeimoje. Tėveliai buvo šviesūs, apsiskaitę žmonės, namuose turėję didelę biblioteką. Ankstyvąją savo vaikystę prisimenu miglotai. Kai prasidėjo karas, man buvo penkeri, jo baisumai jau įsiminė geriau. Mums su vyresniąja sesute atėjo laikas lankyti mokyklą, bet ji buvo uždaryta. Tad tėveliai nusprendė mus mokyti namuose. Pasibaigus karui, abi sėkmingai išlaikėme egzaminus į pirmąją gimnazijos klasę. Pokario metais mokytis teko labai sunkiomis sąlygomis, bet noras kuo daugiau sužinoti buvo stipresnis už nepriteklus“.

Vaikystės svajonė ėmė pildytis, kai mergina, 1954 m., labai gerai pažymiais baigusi Jonavos vidurinę mokyklą, įstojo į Kauno medicinos institutą (dabar universitetas). Anot ponios Janinos, jų kurse buvo nemažai jaunų žmonių, kurie, kaip ir ji, atvyko iš įvairių Lietuvos pakraščių vedini vienintelio noro – išmokti padėti žmonėms. Studijuoti buvę sunku, bet įdomu. Būsimųjų gydytojų etines nuostatas ir principus formavo tokios iškilios asmenybės, kaip KMI Vaikų ligų katedros vedėjas docentas A. Matulevičius, medicinos fakulteto dekanas profesorius L. Lašas. Gilinimasis į medicinos paslaptis ugdė nenumaldomą norą tobulėti, nes tik aukšta gydytojo kvalifikacija, profesionalumas, anot pašnekovės, gali sėkmingai padėti ligoniui įveikti ligą. Ponia Janina pacitavo šviesaus atminimo buvusio KMI rektoriaus profesoriaus Z. Januškevičiaus žodžius: „Gydytojas, kuris kasdien nesitobulina nors vieną valandą, yra pavojingas visuomenei“. Pačios noras gilinti profesines žinias leido daug kur pabūti, pamatyti, sužinoti. Anot medikės, ji visada buvusi žingeidi ir

nerimastinga. Jau būdama patyrusi savo srities specialistė, J. Rapalienė tobulingosi Vilniuje, Kaune, Maskvoje, Sankt Peterburge, Vokietijoje. Ne vieną parengtą pranešimą skaitė Respublikos pediatrų suvažiavimuose, mokslinėse konferencijose. Mintimis sugrįžusi į jaunystę teigė, jog ją viliojo mokslinė veikla, darbas didelėse klinikose. Šiems troškimams nebuvo lemta išsipildyti. Noras kuo greičiau pradėti savarankišką darbą ją, ką tik baigusią medicinos studijas, atvedė į nedidelį Žemaitijos miestelį.

„Buvo 1960 m. Gavusi paskyrimą į Kretingą, atvažiavau, galima sakyti, tiesiai iš auditorijos, - tęsė pasakojimą J. Rapalienė. – Tada nebuvo nei internatūros, nei rezidentūros. Taigi, teorijos buvo daug, o praktikos mažai. Su savimi atsivežiau brangiausią bagažą – dėžę knygų. Sunkvežimio vairuotojas išlaipino mane su visa manta Kęstučio gatvėje, kurioje tuo metu buvo poliklinika. Ji ir tapo ne tik mano pirmąja darbo vieta, bet ir pirmaisiais namais, kurių viršutiniame aukšte mažame kambarėlyje apsigyvenau. Ligoninė jau buvo persikėlusi į naują pastatą.

Tuo metu čia radau dirbančias tik dvi pediatres – šviesaus atminimo gydytoją Aleksandrą Krikščiūnienę ir Aldoną Jarulaitienę. Gydytojų ligoninėje buvo nedaug, todėl budėjimų metu tekdavo gydyti suaugusius, operacijų metu asistuoti chirurgams. Darbo buvo apščiiai. Laimei, tiek studijų metu, tiek dirbant mane lydėjo savo profesijai atsidavę kolegos, iš kurių daug ko išmokau.“ J. Rapalienė su pagarba prisimena gydytojus Nijolę ir Adolfą Maštarus, Aleksandrą Krikščiūnienę, Eleną Matukynienę, Birutę Pratašienę ir kitus, kuriuos iki šiol vadina savo mokytojais.

Darbšti, pareiginga gydytoja netruko užsitarnauti kolegų ir mažųjų pacientų tėvų pagarbą. 1971-1975 m. J. Rapalienė buvo paskirta vaikų konsultacijos vedėja,

1975-1992 m. dirbo ligoninės vaikų ligų skyriaus vedėja, nuo 1992 m. – vaikų ligų gydytoja kardiologė.

Lietuvos nepriklausomybės atgavimo laikotarpis atvėrė kelius labdaringai veiklai. Iš Vokietijos atvykęs į misiją Kretingoje, tėvas Leopoldas pirmasis tuo sunkiu šaliai laikotarpiu parūpindavo ligoniams nesamų vaistų. Labdaringais pagrindais bendradarbiauti su tėvu Leopoldu viena pirmųjų pradėjo gydytoja J. Rapalienė. Kretingos pranciškonų vienuolyne įkurtoje labdaros vaistinėje ji triūsė daugiau nei dešimtmetį. 1997 m. gydytojos iniciatyva ir tėvo Leopoldo pastangų dėka ligoninė gavo neįkainojamą dovaną – echoskopą. Norint juo dirbti, gydytojai teko tobulintis Vilniuje, vėliau – gilinti žinias Vokietijoje. Ji pirmoji Kretingoje pradėjo atlikti vaikų vidaus organų ir širdies echoskopijas. Jos, kaip pediatrės, darbas 1981 m. buvo įvertintas aukščiausia kvalifikacine kategorija.

Daug energijos gydytoja atidavė būdama rajono medicinos darbuotojų profsąjungos pirmininke, dalyvavo ir dirbo steigiant vaikų ugdymo centrą neįgaliems vaikams „Buratinas“.

2005 m. Kretingos rajono savivaldybės Taryba J. Rapalienei už nuopelnus rajono žmonių sveikatai, atsidavimą visuomenei ir socialinei veiklai suteikė Kretingos rajono Garbės pilietės vardą. 2006 m. gydytoja buvo apdovanota sveikatos ministro Žilvino Padaigos ir Kretingos rajono mero Valerijono Kubiliaus padėkos raštais.

Dirbdama tarp žmonių ir žmonėms, J. Rapalienė džiaugėsi, jog savo darbe ji niekada nepatyrė rutinos. Medikė sakėsi visada surandanti bendrą kalbą su mažaisiais pacientais ir jų tėveliais. Anot pašnekovės, dabartis keičia gyvenimo veidą. Skaudu, kai mūsų visuomenėje paminami svarbūs šeimos prioritetai. Didelį psichologinį stresą patiria vaikai, kuriuos tėvai,

emigruodami iš Lietuvos, palieka senelių ar giminių priežiūrai. Taip yra nukertami dvasinio bendrumo saitai. Prarastas saugumo jausmas, išgyventas stresas neigiamai atsiliepia psichinei vaiko būklei. Bet didžiausia problema, anot gydytojos, alkoholio vartojimas. Ypač tai tampa matoma įvairių švenčių metu, kai į gydymo įstaigas atvežami nuo alkoholio ir narkotikų apsvaigę nepilnamečiai. „Kodėl prie mūsų jaunimo limpa visa, kas bjauriausia? – su skaudančia širdimi garsiai mąsto gydytoja. – Kodėl jų negalima atitraukti nuo per televiziją rodomų žiaurių filmų, lėkštų laidų?“ Šie reiškiniai sėja žiaurumą ir smurtą kasdieniame mūsų gyvenime. Taip pat gydytoja sielojosi dėl vaikų sveikatai kenkiančių per didelių mokymo krūvių, dėl mokyklose nepakankamo dėmesio vaikų mitybai ir sveikatos profilaktikai.

„Šiais medicinos nevertinimo laikais manęs klausia: jeigu reikėtų rinktis iš naujo, ar vis tiek rinkčiausi mediciną. Gal pasirodyčiau idealistė, bet atsakyčiau – taip. Man tai yra be galo svarbus ir įdomus mokslas“. Medikei skaudu, jog daug savo darbą išmanančių specialistų palieka Lietuvą. Ji įsitikinusi, jog juos iš Tėvynės veja toli gražu ne tik materialioji šio reiškinio pusė, bet pačios valstybės santykis į šios profesijos žmones. Nuolat jausdami neadekvatų visuomenės ir institucijų požiūrį, medikai priversti jaustis nepilnaverčiai. Tai žemina ir žeidžia.

Paklausta, kur dar, be svarbiausio gyvenimo pomėgio – dirbti mylimą darbą, ji randa atgaivą sielai ir jausmams, atsakė, jog šalia medicinos visada buvo knyga, teatras, gamta. „Mėgau ir tebemėgstu skaityti, - atviravo moteris. – Su vyru Feliksu esame sukaupę didelę biblioteką. Iki šiol mane žavi A. Heilio, M. Frišo, E.M. Remarko, Dž. Steinbeko kūryba. Niekada nemėgau pigios komercinės lektūros, meilės romanų“.

Anot gydytojos J. Rapalienės, kiekvieno žmogaus stiprybė yra jo šeima. Abu su vyru užaugino dukrą Viliją, kuri, pasirinkusi jos specialybę, dirba vaikų kardiologe Vilniuje. Tapę seneliais, džiaugiasi gražiu anūkų būreliu: Gabrieliumi, Goda ir Viliumi. „Nesėdime vietoje. Daug keliaujame, - sako moteris. – Juk dar tiek reikia patirti, pamatyti. Štai ateis pavasaris, vasara. Skubėsime į jaukų sodą, kuris man yra tarsi vaistas. Būnant su šeima ir ištirpsta visi darbo rūpesčiai“.

PROJEKTAS

„Kretingos rajono garbės piliečiai Kretingos krašto istorijoje“

Rėmėjai:

Kretingos rajono savivaldybė

Leidinį maketavo Inga Idaitė
Kretingos muziejus, Vilniaus g. 20, LT-97104 Kretinga
El. p. kretingosmuziejus@takas.lt